

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЙ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Розвиток фінансових відносин, підвищення ролі фінансового посередництва в економіці та суспільному відтворенні призводить до виникнення нових форм та видів фінансових послуг. Відповідно, це сприяє виникненню нових видів фінансового посередництва, а також суб'єктів, які його реалізують. Фінансові посередники становлять доволі численну групу учасників фінансового ринку. Як правило, це великі фінансові структури (фінансові установи), які допомагають юридичним і фізичним особам, що мають заощадження, диверсифікувати їх (тобто вкласти капітал у різні об'єкти інвестування).

До недавнього часу провідну роль на фінансовому ринку відігравали лише комерційні банки, проте наразі небанківські, або так звані пара банківські, фінансово-кредитні установи стають дедалі важливішими учасниками фінансової системи в порівнянні з банківськими фінансовими посередниками. Види фінансових посередників різняться залежно від рівня розвитку фінансової системи тієї чи іншої країни. З метою чіткого розуміння важливої ролі, яку відіграють фінансові посередники в сучасному фінансовому та економічному житті, потребують з'ясування функції, які виконують ці інститути.

У науковій літературі наведено велику кількість різноманітних класифікацій фінансових посередників, але всі вони мають певні недоліки. Питання класифікації фінансових посередників розглядається у контексті функціонування кредитної системи, але найчастіше науковцями наводиться так звана американська класифікація, згідно з якою всі фінансові посередники поділяються на депозитні, договірні, ощадні, інвестиційні інститути. Така класифікація фінансових посередників заслуговує на увагу, проте необхідно зазначити, що в цій класифікації поняття «фінансовий посередник» розглядається в більш вузькому значенні.

Класифікація фінансових посередників не може бути типовою для всіх країн і, як правило, залежить від багатьох чинників: загального рівня економічного розвитку, практичної необхідності функціонування тих або інших фінансових установ, історичного розвитку й ефективності діяльності фінансового ринку в країні, фінансової політики держави, моделі фінансової системи, ділової психології та інших чинників. В основі будь-якої класифікації лежить сукупність визначальних чинників, відповідно до яких і проводиться класифікація.

На фінансовому ринку посередництво в основному досліджується за видами фінансових установ – суб'єкти банківської системи, небанківські фінансові та кредитні інститути, контрактні фінансові інститути і суб'єкти депозитарно-клірингової системи.

Залежно від обслуговування учасників ринку фінансових посередників поділяють на спеціалізованих і універсальних. Спеціалізовані – це фінансові посередники, що займаються на ринку одним видом діяльності (страхові компанії, інститути спільного інвестування, брокерські фірми, пенсійні фонди тощо).

Залежно від укладання і виконання угод з фінансовими інструментами фінансових посередників поділяють на дві групи. Перша група – це безпосередньо фінансові посередники: комерційні банки, торговці цінними паперами, компанії з управління активами, інвестиційні фонди, довірчі товариства; друга – фінансові посередники, які забезпечують формування інфраструктури фінансового ринку, тобто його функціонування: депозитарії, фондові біржі, торгово-інформаційні системи, депозитарні установи та інші СРО. Обидві групи фінансових посередників відносяться до професійних учасників фінансового ринку, які здійснюють підприємницьку діяльність з перерозподілу фінансових активів та їх обслуговування щодо випуску та обігу, а також надання консультацій організаційного, технічного та іншого плану.

Слід зазначити, що фінансові посередники - це професійні учасники фінансового ринку, які за відповідну винагороду перерозподіляють ризики між різними типами інвесторів, підвищують ліквідність ринку та інвестицій.

Одним з таких учасників на фінансовому ринку є інститути спільного інвестування, які мобілізують заощадження з метою їх примноження. Кількість зареєстрованих інститутів спільного інвестування у 2014 році почала скорочуватися: за рік їх стало менше на 35 фондів (після зростання на 60 у 2013), зокрема у 4-му кварталі із 1586 до 1569. Проте, це зменшення було відносно меншим (-2,2 %) порівняно з динамікою кількості діючих КУА, як і минулого року, тому концентрація управління активами ІСІ продовжувала повільно зростати.

Кожного року (крім 2011) активи ІСІ зростали швидше за ВВП. Врешті, ще у 2012 році обсяг активів ІСІ перевищив 10 % ВВП України, а у 2014 році цей показник перевищив 13 %. Водночас, активи європейських інвестиційних фондів у 2014 році перевищили 79 % ВВП ЄС. У 2014 році найбільший обсяг коштів в ІСІ, мали юридичні особи-резиденти.

На основі систематизації поглядів науковців можна визначити такі основні функції фінансового посередництва:

- 1) трансформація фінансових активів;
- 2) акумуляція заощаджень одних суб'єктів та їх подальше інвестування в проекти інших суб'єктів;
- 3) зменшення трансакційних витрат, пов'язаних із фінансуванням за рахунок економії на масштабі, серед яких витрати на рекламу, проведення оціночно-аналітичних заходів);

4) надання можливості власникам капіталу ефективно та в короткий строк розмістити свої ресурси в прибуткові активи, а позичальникам – швидко отримати вільні кошти для фінансування певних виробничих або власних потреб на зворотній основі;

5) забезпечення та організація руху фінансових ресурсів до найбільш ефективних споживачів через використання різноманітних спеціальних інструментів;

6) мінімізація фінансових ризиків за рахунок їх перерозподілу між учасниками процесу інвестування;

7) сприяння збільшенню прибутковості фінансових активів, які перебувають у розпорядженні невеликих власників, що досягається за рахунок зниження ризиковості, відкриття доступу до прибуткового бізнесу та зниження витратності фінансових операцій;

8) перенаправлення фінансових ресурсів із традиційних галузей економіки в нові сфери та галузі діяльності, сприяння інноваційній діяльності.

Основними напрямками діяльності фінансового посередника мають бути: організаційний, консультаційний, фінансово-інвестиційний, аналітичний, інформаційний. Фінансовий посередник повинен бути інститутом перспективного, інвестиційного розвитку діяльності будь-якого суб'єкта господарювання через отримання широкого спектру послуг, зокрема страхових, консалтингових, інвестиційних, лізингових, маркетингових, аудиторських, юридичних, брокерських та інших послуг.

Перш за все, необхідно забезпечити функціонування фінансових посередників необхідними законодавчо-нормативними актами, а також впровадити на державному рівні заходи, які були б спрямовані на мотивацію активізації діяльності фінансових посередників.

Таким чином, на сьогодні виділяють велику кількість видів фінансових посередників, серед яких значна кількість вже існує в Україні, а інші тільки починають зароджуватися. Однак роль фінансових посередників у сучасному економічному та суспільному житті не можна недооцінювати. Так, фінансові посередники позитивно впливають на кругообіг активів у процесі розширеного відтворення, підвищують темпи економічного зростання, стимулюють розвиток торгівлі, виробництва та інших сфер економічної діяльності.

Розвиток фінансового сектору у найближчі роки буде відбуватися в умовах адаптації законодавства України до вимог директив ЄС та імплементації Угоди про Асоціацію у частині ринків фінансових послуг.

Фінансові посередники повинні будуть підвищувати стандарти діяльності, зокрема щодо управління ризиками та розкриття інформації. Важливим аспектом залишається також підвищення фінансової грамотності населення, що потребує спільних зусиль державних органів та учасників ринку.

При цьому масштабне залучення коштів роздрібних інвесторів-громадян України на фондовий ринок, перетворення заощаджень населення у довгостроковий інвестиційний ресурс буде можливим тільки після здійснення реальних реформ в економіці України, забезпечення надійного захисту інвестицій та відновлення довіри до фінансових інституцій.